

L'ASSEGURANÇA DE MULES AL SINDICAT AGRÍCOLA CATÒLIC DE SANTA COLOMA DE QUERALT

per Silvestre Palà Augé

Introducció

Alguns pagesos de la comarca m'havien dit que abans, a Santa Coloma, «la Caixa» feia el *seguro* dels animals, com una activitat pròpia i natural.

Alguns companys de feina també m'havien comentat de vegades que el pagès anava a la finestreta de l'oficina, ja fos a Igualada, a Calaf, a Tortosa o bé a Santa Coloma, per assegurar la mula o el matxo.

Fullejant certs documents em vaig adonar que era possible que el Servei d'assegurança mútua del bestiar de treball, que havia assolit una importància notable dintre de «la Caixa», i que s'havia estès arreu de Catalunya i de les Illes Balears, hagués tingut el seu origen en una iniciativa del Sindicat Agrícola Catòlic de Santa Coloma de Queralt. Efectivament aquesta suposició es va confirmar quan vaig analitzar els documents més a fons, i això em va esperonar a estudiar amb més profunditat el tema que, ben mirat, m'ha resultat interessantíssim.

El fet de tenir a mà documentació sobre el Sindicat força atractiva, encara que bastant incompleta, m'ha fet decidir a estudiar també de passada, si bé de forma breu, el procés de la seva fundació, el seu desenvolupament i la posterior absorció per part de «la Caixa».

Si a tot això hi afegim la circumstància que a Santa Coloma la tradició del comerç del bestiar de peu rodó, i més concretament del de les mules, havia tingut una importància cabdal en l'economia de la nostra Vila, en els segles XVIII i XIX, quan els ramblers colomins eren coneguts i apreciats en totes les fires⁽¹⁾, no vaig dubtar que podia ser un bon tema per estudiar.

⁽¹⁾ Entre els anys 1853 i 1861 hi ha diversos ramblers colomins que acudeixen al mercat de Santa Coloma de Farners a comprar bestiar. Eren en Joan i Josep Segura, Josep Ventura, Josep Mullet (sic), Magí Pinyol i Jaume Laposa i s'interessen per mules i matxos joves. Vegeu JOSEP M.T. GRAU i ROSER PUIG, «Notes sobre les fires i mercats de Santa Coloma de Farners (s. XVIII-XIX)», a *Quaderns de la Selva* núm. 6, Centre d'Estudis Selvatans, Santa Coloma de Farners, 1993.

No vull deixar de recomanar aquí una publicació de la Dra. Núria Sales que va editar fa pocs anys el Centre de Lectura de Reus: *Mules, Ramblers i Fires*,⁽²⁾ on fa un estudi -el més seriós que s'ha fet fins ara- sobre els ramblers colomins.

Les mules eren també un element indispensable per al transport de mercaderies. A la fotografia, datada el 1924, veiem el recader colomí en Ramon Canela i Piñol, a la Rambla de Sant Isidre d'Igualada.

Fotografia cedida per Maria Domingo, vídua Canela.

⁽²⁾ N. SALES, *Mules, Ramblers i Fires*, Edicions del Centre de Lectura, Reus, 1991.

Inicis del cooperativisme i del mutualisme

El sistema econòmic capitalista sorgeix a Anglaterra l'últim terç del segle XVIII, i s'estén de forma gradual per Amèrica del Nord i Europa al llarg del segle XIX, quan la burgesia comercial i industrial s'enfronta obertament amb les monarquies absolutes i els privilegis de l'aristocràcia.

A mitjan segle XIX comencen les primeres lluites obreres contra els excessos del capitalisme i de la burgesia, i s'intenten crear les primeres organitzacions de treballadors, no sense grans dificultats i violències. Al mateix temps però, neixen organitzacions patronals per defensar les idees i patrimonis dels amos i, que, a diferència de les dels obrers, són emparades per la llei.

En un primer moment les organitzacions obreres neixen en forma de cooperatives de consum a Anglaterra -la de Rochdale, l'any 1844, amb 28 obrers associats, fou la primera-, i es van estenent com una taca d'oli a tot el continent.

Els fonaments ideològics del moviment mutualista i cooperatiu es troben en Saint-Simon, Fourier i sobretot en Proudhon, filòsof francès que visqué entre el 1809 i el 1865, i que fou empresonat diverses vegades a causa de les seves idees. Proudhon fou un acèrrim defensor del mutualisme entès com una organització econòmica ideal que porta els obrers a dirigir les empreses i tot el sistema econòmic per mitjà del sufragi universal. Les idees de Proudhon es van difondre al nostre país sobretot a partir de 1868, a través de les seves obres traduïdes per Pi i Margall.⁽³⁾

Les organitzacions agràries a Catalunya

Mentre les organitzacions obreres i de pagesos van ser durant molt temps severament prohibides al nostre país, com ho eren pràcticament a tot arreu, les organitzacions patronals van tenir sempre via lliure per al seu desenvolupament.

Ja el 1758 es forma la Junta de Comerç de Barcelona, que durant molts anys hauria de ser la institució rectora de l'activitat comercial, industrial i agrícola catalana. Dos dels seus membres havien de ser precisament, i segons deien els seus estatuts, «cavallers hisendats i colliters».

⁽³⁾ A. PÉREZ BARÓ, *Història de les Cooperatives a Catalunya*, Editorial Crítica, Barcelona, 1989, pàgs. 17 i ss. Les obres més importants que va traduir en Pi i Margall van ser: *De la capacidad política de las clases jornaleras*, *Filosofía del progreso*, *El principio federativo...* Les traduccions van ser fetes entre el 1860 i el 1862.

La Junta de Comerç va desaparèixer el 1847, però poc temps després, el 22 de maig de 1851, es creà l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre, que serà durant molts anys l'organització que vetllarà pels interessos dels grans propietaris i terratinents catalans.

El 1899 l'Institut promou la Federació Agrícola Catalano-Balear. A la vegada aquesta Federació aconsegueix el 1903 la creació de la Unión Agraria Española, i tots plegats, en una trobada a Figueres van elaborar la Llei de Sindicats Agrícoles que fou promulgada pel Govern Moret el 29 de gener de 1906, essent ministre de Foment Rafael Gasset.

La ideologia política de la Llei era clarament dretana i afí a la Lliga Regionalista, i constituïa la resposta de la burgesia agrària al moviment cooperatiu de base que s'anava estenent paulatinament. La Llei va servir per promoure la constitució de Sindicats Agrícoles per tot el país, moltes vegades a instàncies dels pagesos benestants i de la clerecia, com és el cas de Santa Coloma.⁽⁴⁾ Els seus reglaments reflectien la ideologia dels seus promotors, ja que els seus òrgans de govern eren gairebé impermeables als socis de base.⁽⁵⁾

Anys abans, arran del gravíssim problema de la fil·loxera, s'havia desenvolupat, de forma especial en les zones vitivinícoles, un fort moviment associatiu ben arrelat en les classes més populars per tal de fer front als propietaris de la terra en el conflicte rabassaire. A Rubí, l'any 1882 neix la Lliga de Viticultors Rabassaires de Catalunya. Al Camp de Tarragona i a la Conca de Barberà⁽⁶⁾ el moviment cooperatiu va tenir un gran ressò: gairebé tots els seus pobles fundaren la seva «Societat».

⁽⁴⁾ El 1906 es crea la Caixa Rural d'Estalvis i Préstecs de l'Espluga de Francolí. El 1908 es funda el Sindicat Agrícola Catòlic de Santa Coloma de Queralt i sa Comarca. El 1909 es funda el Sindicat Agrícola de Sarraí, etc...vegeu A. MAYAYO I ARTAL, *La Conca de Barberà 1890-1939: de la crisi agrària a la guerra civil*, Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, 1986, pàgs. 178 i ss. El 1916 la Federació Agrícola Catalano-Balear tenia 137 entitats adherides, entre les quals hi havia el Sindicat de Santa Coloma. Vegeu FEDERACIÓ AGRÍCOLA CATALANA-BALEAR, *XIX Congrés celebrat a la ciutat de Santa Coloma de Farnés*, Barcelona, 1918.

⁽⁵⁾ Al Sindicat del Centre Catòlic de Santa Coloma hi havia tres classes de socis: els actius (pagaven 4'25 pessetes l'any), els protectors (havien de fer una aportació amb dret a devolució de 250 pessetes), i els honoraris, un dels quals era el Rector de la Parròquia. L'òrgan de govern superior era el Consell d'Administració format per càrrecs no elegibles: el President d'Honor (Sr. Rector), els socis protectors, els ex-Presidents i el President vigent. Per sota hi havia la Junta Directiva que era elegida només en una part (el càrrecs de secretari i tres vocals) pels socis actius.

⁽⁶⁾ El 1888 sorgeix la Societat de Treballadors del Camp a Valls; el 1893, neix la Societat de Treballadors Agrícoles de Vila-rodona; el 1894, la Sociedad de Trabajadores Agrícolas del pueblo de Barbará («La Societat»)... vegeu A. MAYAYO I ARTAL, *ob. cit.* pàg. 152 i ss., i A GAVALDÀ TORRENTS, «El cooperativisme agrari català», a *L'Avenç* núm. 134, febrer de 1990, pàg. 26.

L'any 1887 es promulgà la Llei d'Associacions que donà aixopluc legal a aquest moviment, el qual es va anar estenent a moltes comarques especialment de la Catalunya Nova, tot i que no tinguessin entre les seves activitats el conreu de la vinya. Cal fer notar la ideologia netament democràtica que tenien moltes d'aquestes organitzacions, com **La Societat** de Barberà o la **Societat Cooperativa Obrera** de Santa Coloma de Queralt, que només admetien una classe de socis: els de número, i on tots, segons diuen expressament el seus reglaments, tenien els mateixos drets i deures.

El paper de l'Església

A finals del segle XIX en el si de l'Església Catòlica van desenvolupant-se moviments i formes de pensar moderadament progressistes i que van calant, cada vegada més, en l'interior del clergat, encara que aquests, normalment, s'aliaran amb les capes burgeses i amb els propietaris principals de cada població.

La publicació de l'encíclica *Rerum Novarum* del Papa Lleó XIII el dia 15 de maig de 1891, obria una nova era en la doctrina social de l'Església i aquest text va esdevenir una verdadera Carta Magna per als catòlics. Davant les opcions socialistes, el Papa presentava la Doctrina Social Catòlica com una alternativa vàlida per al món d'aquell moment, i dictava les bases doctrinals que influïrien decisivament en la intervenció per part de l'Església en diversos camps que considerava bàsics, especialment en l'ensenyament i en la defensa dels drets dels obrers d'una forma diguem-ne patriarcal i no conflictiva.

El bisbe de Vic -no oblidem que Santa Coloma formava part d'aquest Bisbat - Josep Torras i Bages, havia escrit l'any 1888 l'obra *El clero en la vida social moderna* que provocà fortes reaccions en els sectors més integristes del seu entorn.

El mateix Torras i Bages, comentant precisament una Encíclica de Lleó XIII dirigida als capellans de França sobre l'acció social del clergat, diu:

«Van surgiendo cada día, bajo el influjo del espíritu católico, una multitud de asociaciones y corporaciones populares, en las cuales es conveniente que intervenga el eclesiástico para que no suceda que, abandonadas a sí mismas, pierdan la orientación espiritual, y con ellas se pierda también el provecho que naturalmente dichas asociaciones debían proporcionar al pueblo»⁽⁷⁾.

⁽⁷⁾J. TORRAS I BAGES, *Obres Completes. Volum VII*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1990, pàg. 11.

Anem veient, doncs, que l'Església té una plena voluntat d'influir en unes organitzacions socials que van sortir espontàniament del si de la societat.

Inicis del cooperativisme a Santa Coloma de Queralt: La Societat Cooperativa Obrera i el Sindicat Agrícola Catòlic

A Santa Coloma de Queralt les dues entitats cooperatives que van tenir més importància⁽⁸⁾ eren la Societat Cooperativa Obrera, i el Sindicat Agrícola Catòlic.

La Societat Cooperativa Obrera es va fundar l'any 1901⁽⁹⁾, concretament el dia 24 d'agost, basant-se legalment en la Llei d'Associacions de 1887, i sempre va tenir entre els seus afiliats la part del poble que militava en partits republicans i sindicats d'esquerra. La voluntat de la Societat era, a més d'obtenir productes com adobs i llavors a preus més favorables per als seus socis, influir decisivament en la vida social dels seus afiliats. Tenia un local obert on es feia cinema, teatre, ball, hi havia sala de cafè, donava acollida a mítings de caràcter polític, i on fins i tot s'hi va obrir durant uns anys una escola bàsica amb l'ideari de l'Escola Moderna de Francesc Ferrer i Guàrdia⁽¹⁰⁾. El seu local social va ser conegut gairebé des dels seus inicis com a Centre Republicà, o bé simplement com a "Centro".

El Sindicat Agrícola Catòlic no es va fundar fins l'any 1908, aollint-se a la Llei de Sindicats del 1906. Abans, però, parlarem del Centre Catòlic, entitat d'on va néixer.

⁽⁸⁾ Recentment hem trobat una notícia a l'arxiu de Josep Maria Carreras d'una altra Cooperativa que, almenys de nom, va existir a Santa Coloma; es tracta de la Sociedad Cooperativa La Unión Agrícola, de la qual hi ha un reglament aprovat el 1913, i que tenia com a President a Francesc Esteve i com a secretari a Jaume Asmarjach. El seu ideari era republicà i entre els seus projectes hi havia tenir un local social al carrer Anselm Clavé, i una escola bàsica.

A l'Arxiu Galo també hi ha el reglament de la Sub-secció de consum domèstic del Sindicat Agrícola de Segarra de Gaià, aprovat el dia 3 de juny de 1938. Es tractà d'una Cooperativa formada arran del Decret de Col·lectivitzacions promulgat en plena guerra civil.

⁽⁹⁾ S. PALAU RAFECAS, EL GALO, *Aspectes històrics de Sta. Coloma de Queralt i els seus Rodals*, Santa Coloma de Queralt, 1993, pàg. 74.

⁽¹⁰⁾ S. PALAU RAFECAS, EL GALO, *ob. cit.*, pàg. 75.

Màquina de batre marca "Ruston" (model núm. 3) que va comprar el Sindicat Agrícola Catòlic de Santa Coloma de Queralt, i que va ser la primera que hi va haver a la Vila; era moguda per un motor de 45 HP. La fotografia, feta per Juli Domingo, va ser realitzada amb tota probabilitat entre els anys 1915 i 1920.

El Centre Catòlic es constituí formalment el dia 3 d'agost de 1903, segurament com a continuador d'altres associacions que havien estat sota la protecció clerical, com la Joventut Catòlica que l'any 1872 dirigia mossèn Segura.⁽¹¹⁾

⁽¹¹⁾ S.PALAU I RAFECAS, EL GALO, «La tercera carlinada a les contrades de Santa Coloma de Queralt 1872-1875», *Aplec de treballs* núm. 4 del Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, Montblanc, 1982, pàg. 238.

La Junta Directiva del Centre Catòlic era formada, el dia de la seva constitució, per:

- President: Antoni Esplugas Perelló.
- Vicepresident: Joan Creus.
- Secretari-tresorer: Eusebi Vallbona.
- Secretari segon: Anton Torrent.
- Vocal: Francesc Vallbona.

El mateix dia es constituí, com una secció del Centre, la Germandat del Centre Catòlic d'Obrers, que va tenir Junta pròpia a partir del dia 4 d'octubre de 1903.

Posteriorment, el dia 6 de gener de 1904, es va formar una altra secció anomenada d'Instrucció, que volia ser la continuació d'un anterior Centre Moral Instructiu. El secretari-tresorer era Mn. Joan Segura, i tenia, a primers de 1905, 99 alumnes matriculats. Altres seccions que va tenir el Centre Catòlic van ser la de teatre i, a partir del 1913, la de l'Orfeó del Centre Catòlic. El mateix Centre organitzava sessions de cinema també des de l'any 1913. A partir de l'estiu de 1921 es va fer càrrec de les Escoles que fins llavors havien estat regides pels germans Maristes, i que estaven establertes a Santa Coloma des de l'any 1890⁽¹²⁾.

De totes les seccions del Centre Catòlic, la que va tenir més importància va ser el Sindicat, dintre del qual funcionava la Mútua d'assegurances del bestiar de treball, que és l'objecte principal d'aquest estudi.

El dia 15 de setembre de 1907 es proposà a la Junta del Centre Catòlic la idea de fundar un Banc Agrícola o Caixa Rural, i la Junta acordà fer els passos pertinents per tal d'assessorar-se en altres entitats on ja existís, i així poder arribar a fer realitat aquest projecte. Al cap d'uns quants mesos la Junta Directiva acordà formalment la constitució del Sindicat, segons es desprèn de l'acta següent:

« Avuy dia 1 de Abril de 1908, reunida la Junta Directiva, y llegida y aprovada la anterior, lo Secretari llegeix una proposició, de alguns socis demanant á la Junta que patrocini y se fase seva la social idea de fundar en aquesta Vila y comarca un Sindicat Agrícola Catòlich ab domicili en lo mateix local d'aquest Centre. Discutida en totas sas parts dita proposició, reconexent la capital importancia de un Sindicat per la classe agrícola, á la que, per la gran protecció que á un

⁽¹²⁾ *Ecos de los colegios*. A l'arxiu del Sr. Frederic Vallbona hi ha una crònica de la celebració de les noces de plata del Col.legi dels Germans Maristes, celebrades el dia 18 de juliol de 1915.

Sindicat donan les lleys actuals, pot aquet afavorir moltissim; y considerant que fundar un Sindicat es fer una trascendental y económica obra social: Acorda per unanimitat patrocinar y ferse seva la idea aquesta de fundar un Sindicat Agrícola Catòlich ab domicili social en aquest Centre, á quin objecte s'acorda cridar á reunió general a tots els socis per llegirlosi lo Reglament ab que se regirá dit Sindicat y donarlosi totes les explicacions que cada soci demanés. La reunió aquesta será lo diumenge día 12 á les 5 de la tarda a la sala del café... Se aixeca la sessió.

El President: Magí Padró, el Vis-president: Juan Ferrer, el Vocal: Joseph Pomés, el Secretari 1er: Vicens Albareda, el Secretari 2on: D. Vallbona.»

Al cap de pocs dies es constituí formalment el Sindicat Agrícola Catòlic de Santa Coloma de Queralt i sa comarca, tal com expressa l'acta que també transcrivim textualment:

«En la Villa de Santa Coloma de Queralt, de la provincia de Tarragona, á diez y nueve de abril de mil novecientos ocho:

Reunidos en el local del Centro Católico de Obreros los infrascritos, todos vecinos de esta Villa y mayores de edad, atendidas las grandes ventajas que ha de ofrecer al desarrollo de la Agricultura la formación en esta Villa y su comarca de un Sindicato Agrícola y atendidas asimismo las ventajas que la Ley del Estado ofrece a dichos Sindicatos especialmente en la Ley de 28 de Enero de 1906, y Reglamento de aplicación de la misma de 16 de Enero de 1908, por unanimidad han acordado lo siguiente:

Primero: Constituirse en sociedad de Sindicato Agrícola con el nombre de «Sindicat Agrícola Catòlich de Santa Coloma de Queralt y sa comarca».

Segundo: Que los fines de dicho Sindicato sean tres: religioso, económico é instructivo, á saber: El fin moral y religioso, consistirá en defender, promover, organizar y dirigir los intereses morales y religiosos de los asociados; el fin económico consistirá en el estudio de los problemas referentes á cultivos, cria de ganado é industrias agrícolas: facilitar á los asociados los medios de adquirir en la mejor calidad y menor coste posible simientes, abonos, drogas, instrumentos de cultivo, máquinas agrícolas, compra de caballerías y todo lo concerniente a la Agricultura. Fundar una Caja de préstamos al módico interés del 4% para fomentar directamente y por modo pignoraticio la Agricultura entre los asociados. Fundar una Caja de Ahorros Agrícola, en donde los asociados puedan colocar sus ahorros, percibiendo el módico interés del 3% de su capital. Fundar con el producto de la cuota de los socios y ganancias del Sindicato una mutualidad

de Retiro para la Vejez entre los asociados. Y también fundar dotes agrícolas cuando sea conveniente y necesario. El fin instructivo comprenderá enseñanzas, publicaciones, campos de experimentación y escuelas, según los fondos lo permitan y todos los otros medios destinados a dar a conocer los adelantos de la Agricultura.

Tercero: Ordenar la redacción de un Reglamento de dicho Sindicato y asimismo gestionar lo necesario para que oficialmente sea reconocido como á tal Sindicato Agrícola, y constituir para su gobierno y administración la primera Junta Directiva con caracter de definitiva, siendo proclamados por unanimidad como á: Presidente: D. Daniel Vallbona Sanou; Vicepresidente: D. Joseph Pomés Valls; Tesorero. D. José Ferrer Trullols; Vicetesorero: D. Juan Creus Bartolí; Secretario: D. Eusebio Vallbona Gassol; Vicesecretario: D. Magín Domenjó Morera; Vocal 1º: D. Antonio Vallbona Oliva, y Vocal 2º: D. Miguel Pinyol Ramon.

Cuales cargos son aceptados por los interesados, firmando ya esta acta como á tales individuos de la Junta Directiva.

Quarto: Todos los firmantes inscribirse ya como á socios fundadores de dicha sociedad de «Sindicat Agrícola Catolich de Santa Coloma de Queralt y sa comarca».

Oficines del Sindicat a la Plaça del Portal, cap als anys 1911-1912.
Postal cedida per Joaquim Segura i Domingo

Y no habiendo mas asuntos de que tratar se redacta esta acta, que se firma por todos los presentes y se levanta la sesión en Santa Coloma de Queralt á diez y nueve de abril de mil novecientos ocho. Siguen las firmas.

<i>Daniel Vallbona Sanou</i>	<i>José Pomés</i>	<i>José Ferrer Trullols</i>
<i>Juan Creus</i>	<i>Eusebi Vallbona</i>	<i>Miquel Piñol</i>
<i>M. Domenjó</i>	<i>Antonio Vallbona</i>	<i>Anton Torrent</i>
<i>Isidro Segura</i>	<i>Jaume Farrés</i>	<i>José Borrás Bonjoch</i>
<i>José Canela</i>	<i>Jaime Poblet</i>	<i>Magín Ramón</i>
<i>Manel Sebastiá</i>	<i>Gabriel Carreras</i>	<i>Agapito Casajoanes</i>
<i>Francisco Vallbona</i>	<i>Juan Palau</i>	<i>José Carol Domenjó</i>
<i>Juan Palau</i>	<i>Pedro Farrés</i>	<i>Ramón Vallbona, Pbro.</i>
<i>José Bartolí</i>	<i>Magín Padró</i>	<i>Magín Vallbona</i>
<i>Antón Albareda Corbella</i>	<i>Isidro Auberní</i>	<i>Juan Tomás</i>
<i>Mauricio Blavia</i>	<i>Vicens Albareda</i>	<i>Ramón Trull</i>
<i>José Palau</i>	<i>Rosendo Llobet</i>	<i>José Vallés y Roca</i>
<i>Bartolomé Albareda</i>	<i>José Aymerich</i>	<i>Antonio Güell</i>
<i>Eduart Estalella</i>	<i>Miguel Güell</i>	<i>Francisco Camins</i>
<i>Jaime Domingo Esteva</i>	<i>G. Domingo</i>	<i>Ramon Vidal</i>
<i>Joseph Ferrer Esplugas</i>	<i>Magí Bartolí</i>	<i>Luis Ramón Roset</i>
<i>Anton Riba</i>	<i>Miguel Riba</i>	<i>Ramón Gavarnet</i>
<i>Joan Miralles</i>	<i>Jaime Enrich</i>	<i>Joseph Solá</i>
<i>Joseph Sabater Llord</i>	<i>Antonio Custodi</i>	<i>Esteban Puig, Pbro.</i>
<i>Jaime Nadal, Pbro.</i>	<i>José Roca, Pbro.»</i>	

Hi ha una nota en llapis que diu: «el Rdo. Párroco Antonio Serra Bertrán fué también fundador, según dicen los Sres. D. Vallbona y E. Vallbona. 1-10-51.»

El Sindicat començà a funcionar amb un emprèstit de 6.000 pessetes que subscrigueren 10 dels socis fundadors. El primer acord que prengueren fou llogar uns magatzems pel gra i pel guano que s'havia de subministrar als seus associats. El dia 19 d'agost de 1908 la Caixa d'Estalvis del Sindicat inicià les seves activitats, tot obrint un compte corrent a la Banca Catarineu d'Igualada.

Cal esmentar que el Sindicat rebé el suport immediat del bisbe de la diòcesi de Vic, Josep Torras i Bages, amb un donatiu de 250 pessetes.

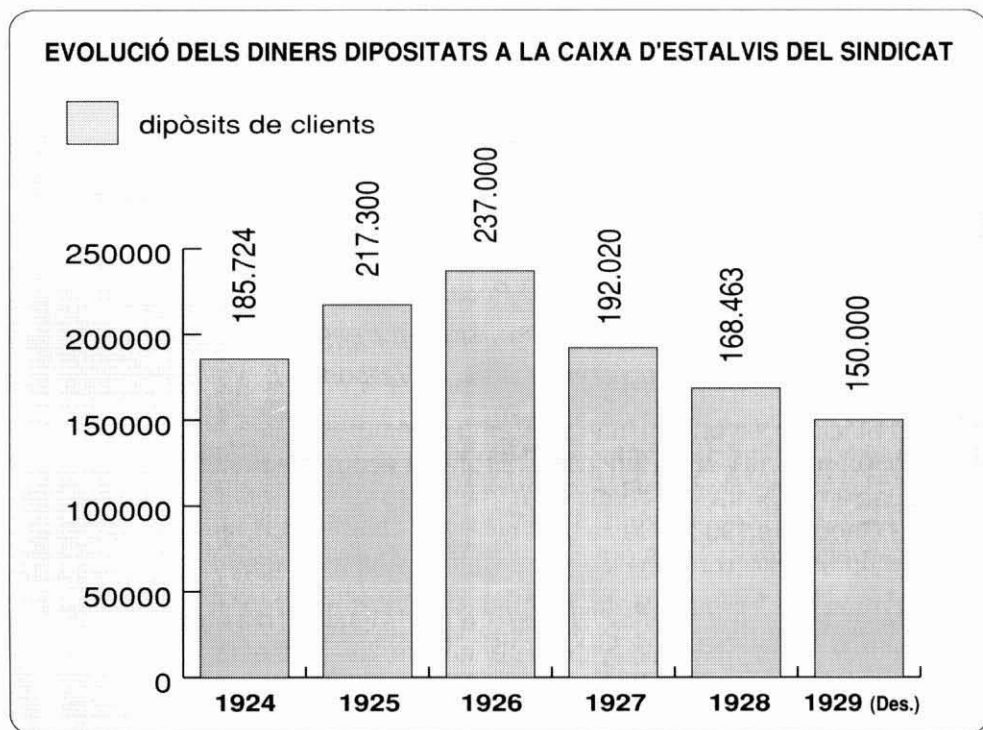
També a finals del mateix any 1908 s'acordà comprar un terreny i construir un magatzem prop de l'estació de tren de Sant Guim, per tal de poder emmagatzemar els adobs que es transportin a través d'aquesta via.

A finals del 1908 el Sindicat tenia una bona marxa econòmica amb un saldo positiu al seu favor de 2.062'18 pessetes, malgrat la seva encara curta vida.

A partir de 1910 no tenim documentació de les seves activitats, però tot fa pensar que anys després començarà a tenir problemes econòmics, no pas per una mala gestió, sinó perquè es veurà afectat per diverses crisis que tot seguit expliquem.

L'any 1916 va fer fallida la Banca Catarineu d'Igualada, a causa de la contracció financera que seguí a la gran eufòria econòmica de l'inici de la primera guerra mundial⁽¹³⁾. El Sindicat tenia relacions bancàries amb aquesta Entitat des de la seva fundació, i probablement en sortí perjudicat.

A finals de l'any 1920 també va fer fallida el Banc de Barcelona. El Sindicat en sofrí unes conseqüències tan negatives que el portaren a demanar, l'any 1924, a la Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvis que es fes càrrec del seu patrimoni.

GRÀFIC NÚM. 1.

J.G. CEBALLOS TERESI, *Libro del Ahorro. Las Cajas de Ahorros Benéficas de España*, Madrid, 1929, pàg. 503.

⁽¹³⁾ M.A. BISBAL I SENDRA - M. T. MIRET I SOLÉ, *Diccionari biogràfic d'igualadins*, Barcelona, 1986.

Tot i això cal dir que, mentrestant, el Sindicat havia arribat a subministrar més de 500 tones a l'any d'adobs químics, havia comprat una màquina batedora, i havia construït un magatzem a l'actual carrer Francesc Moragas.

Un altre factor que fa pensar en una evolució problemàtica de l'economia del Sindicat és l'evolució dels saldos de la seva secció de Caixa d'Estalvis.

Observant el gràfic núm. 1 sembla que a partir del 1927 es començà a desconfiar de la solvència del Sindicat, ja que es produí una baixada molt significativa en el volum dels seus dipòsits.

El 1928 es reemprenen les gestions per aconseguir que «la Caixa» absorbeixi el Sindicat, gestions que culminen el 14 de desembre de 1929, amb la signatura de la corresponent escriptura per les dues parts. «La Caixa» obre la seva oficina el dia 2 de gener de 1930.

La situació agrícola a la zona de Santa Coloma de Queralt abans de la Guerra Civil

L'any 1935, immediatament abans de la guerra civil, els Srs. Josep Llovet i Mont-ros i Josep Maria Clotet i Vila, enginyers agrícoles, van publicar un interessant estudi sobre la situació de l'agricultura en aquell moment a la comarca de Santa Coloma⁽¹⁴⁾. La zona estudiada abastava els municipis de Santa Coloma de Queralt, Savallà del Comtat, Llorac, Les Piles, Bellprat, Santa Perpètua de Gaià, Conesa i Talavera. Resumirem tot seguit part del seu contingut.

En tota la zona hi havia unes 10.000 hectàrees de terra conreada i, a causa de l'ús cada vegada més generalitzat dels adobs químics, havia anat desapareixent el guaret blanc i el conreu de llegums, però s'havia introduït, de forma moderada, la trapadella. Així com a primers de segle es deixava de promig un 30% de guaret, el 1935 aquest percentatge baixava al 2%. L'extensió mitjana de les explotacions agràries era de 30 quarteres (7 hectàrees i mitja).

L'any 1935 un 20% de la llavor sembrada era ja de les noves races **Mentana**, **Fanfulla** i **Ardito**, acabades d'importar. La producció mitjana de blat era de 2.300 Kg. per Ha. (en alguna ocasió excepcional s'havien collit 4.000 Kg./Ha.), i d'ordi hi havia una mitjana de 3.300 Kg./Ha., si bé s'havia arribat en alguna ocasió als 5.500 Kg./Ha.

⁽¹⁴⁾J. LLOVET I MONT-RÓS / J.M. CLOTET I VILA, *La Zona Agrícola de Santa Coloma de Queralt*, Publicacions de l'Obra Agrícola de la Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvis, Barcelona, 1936, pags. 17-59.

Si analitzem aquestes xifres i les comparem amb les produccions mitjanes que s'obtenien a primers de segle (1.000 Kg./Ha.) podrem endevinar que s'havien produït progressos importantíssims en l'economia de la zona. Ja llavors es considerava que a Santa Coloma i a les seves rodalies s'obtenia uns dels rendiments més elevats en terres de secà de tot Catalunya.

Batent a l'era, l'estiu de 1923.

Fotografia Josep Salvany. Arxiu A.C.A.G. Fons Salvany

Una de les coses que més demostra el gran progrés econòmic del primer terç del segle és el fet que de menys de 30 mules que hi havia a la comarca el 1900 es va passar gairebé a les 1.000 el 1935. En l'estudi es calcula que hi havia una mitjana d'un animal de peu rodó per cada 8 hectàrees cultivades, càlcul que dóna un total de 1200 a 1300 animals, dels quals un 80% eren mules, un 13% ases i un 7% cavalls i eugues. Tot això ho podem comprovar en la lectura del paràgraf següent extret d'un full editat pel Sindicat Agrícola Catòlic el mes de gener de 1920, i que citem textualment:

«Un signe, també, de la misèria dels pagesos d'aquest país en dita fetxa (es refereix als primers anys del segle), es que quasi cap pagés podia posseir animal gros i no's veia pels camins i carrers d'aquesta vila més que una récula interminable de rucs de pel alsat i morts de gana destinats a fer malament les feynes del camp i portar feixos de tronc durant l'hivern per poguer defensar la misera pesseta amb qué subvenir a les necessitats d'oli, bacallá, savó, etc.etc.»⁽¹⁵⁾

Hi va haver, per altra banda, persones que van ajudar perquè les noves llavors i els nous sistemes d'adobs entressin ràpidament a formar part de la cultura agrària dels pagesos. Per exemple, l'any 1932 diversos agricultors de Santa Coloma (Ramon Moncusí Tous, Ramon Solé i Antoni Sendra) participaven en el servei de recerques organitzat per l'Obra Social de «la Caixa» sobre la rendibilitat de l'agricultura. El Sr. Josep Goberna i Canela, també hi va prendre part amb un camp d'assaig per estudiar la influència dels adobs i de l'època de sembra sobre la qualitat dels ordís per a malteria⁽¹⁶⁾. El mateix Sr. Goberna va ser col.laborador, l'any 1935, dels camps experimentals dels Serveis de Terra Campa de la Generalitat de Catalunya.⁽¹⁷⁾

Així mateix, la revista *La Segarra* que es va publicar a partir del mes de gener de 1932, inclogué a les seves pàgines escrits sobre temes agrícoles i ramaders.⁽¹⁸⁾

⁽¹⁵⁾ Full solt, editat pel Sindicat Agrícola el 1920, per fer publicitat de les seves activitats i posar de relleu la diferència en la situació econòmica dels pagesos d'aquell any amb la situació que es vivia el 1906, abans de la fundació del Sindicat. Arxiu de Josep M. Carreras.

⁽¹⁶⁾ ARXIU HISTÒRIC DE LA CAIXA, 77.21

⁽¹⁷⁾ J.M. SOLER I COLL, *El Servei de Terra Campa i la Cerealicultura catalana*, Generalitat de Catalunya, Serveis Tècnics d'Agricultura, Barcelona, 1935, pàg. 49, 72, 75...

⁽¹⁸⁾ Destaquen diversos articles de Josep Goberna sobre cereals (números 1 i 8) i Eduard Brufau sobre ramaderia (números 9 i 10). També Josep Llovet Mont-rós va publicar quatre articles (números 18, 19, 20 i 21) sobre el cultiu de l'ordi.

En aquest resum hem volgut fer veure que el primer terç del segle XX suposà per a la comarca un salt qualitatiu endavant molt important en la seva economia, a causa sobretot de la incorporació dels adobs químics i de noves llavors, i que probablement aquest progrés es va evidenciar sobretot en el gran augment d'animals grossos, mules i cavalls, que es van incorporar a les feines agrícoles.

Servei d'assegurança mútua del bestiar de treball

Origen

Comprar una mula comportava una gran despesa per un pagès normal. Per això no és pas estrany que, en incrementar-se el nombre de mules, es fes necessària la creació d'una mutualitat que el protegís del fet de perdre un element tan preuat de l'explotació agrària.

La Mútua de Santa Coloma no era única. A Montblanc n'hi havia una l'any 1916, dintre de la Federació Agrícola de la Conca de Barberà,⁽¹⁹⁾ i probablement era una institució relativament freqüent en altres Sindicats.

No tenim constància documental de la data exacta de l'inici de les seves activitats, si bé, segons es dedueix de documents posteriors, podem assegurar que la Mútua de Santa Coloma va començar a funcionar durant l'any 1921 com a secció del Sindicat. El mes de desembre de 1928, el capital assegurat era de 324.000 pessetes, quantitat molt considerable si la comparem amb les 168.463 pessetes que era el saldo total de les llibretes obertes a la Caixa d'Estalvis del Sindicat en la mateixa data.

Integració de la Mútua dintre de l'Obra Social de «la Caixa».

Extensió del servei a d'altres poblacions

Quan, el mes de gener de 1930, la Mútua del Sindicat Agrícola va entrar a formar part de «la Caixa» tot just acabava de néixer l'Obra Social Agrícola d'aquesta Institució. Només hi havia el precedent de la Casa Agrícola de Torroella de Montgrí, herència també d'un anterior Sindicat.

A Santa Coloma, «la Caixa», aprofitant les instal·lacions del Sindicat, hi va formar una Casa Agrícola que constava de tres seccions: Biblioteca, Maquinària i Assegurança del bestiar.

⁽¹⁹⁾ A. MAYAYO I ARTAL, *ob. cit.*, pàg. 191.

Fins després de la guerra, la Unitat⁽²⁰⁾ de Santa Coloma va ser l'única que hi va haver. A partir de l'any 1941, se'n van començar a formar de noves, primer a diversos llocs de les Illes Balears (Petra, Sant Llorenç des Cardassar, Son Servera i Sineu) i posteriorment per tot Catalunya (Calaf, Cambrils, Granollers, Riudoms, Sant Sadurní d'Anoia, Tortosa...).

L'any 1953 el servei va assolir la màxima expansió. El total d'Unitats va arribar a ser de 54, que eren establertes en 43 municipis i asseguraven 6.938 caps de bestiar per un valor superior als 75 milions de pessetes. Fins i tot es van arribar a interessar per la Mútua diverses Caixes d'Estalvi, com la Caja de Ahorros y Monte de Piedad Municipal de Bilbao, la Caja de Ahorros Vizcaína i la Caja de Ahorros Provincial de Sevilla.⁽²¹⁾

Bases de funcionament

Ja des del seu naixement, la Mútua va tenir un reglament, que va ser vigent fins l'any 1934, any en què se'n van modificar alguns aspectes. Posteriorment encara va ser canviat diverses vegades per tal d'adaptar-lo a les noves unitats que s'anaven creant a «la Caixa».

Tot seguit explicarem els aspectes fonamentals del reglament que pràcticament no van tenir cap modificació en el transcurs de la vida de la Mútua.

L'assegurança incloïa el risc de mort i inutilització total o parcial dels caps assegurats, ja fos per malalties naturals o bé per accidents fortuïts o involuntaris.

Només es podia assegurar el bestiar de peu rodó -matxos, mules, cavalls, eugues, ases i someres-, que es fes servir per treballar al camp. Els comerciants, per tant, no podien assegurar el bestiar que tenien per vendre.

Tan sols podien entrar, al principi, animals que tinguessin més de dos anys i menys de dotze. Posteriorment es va canviar de criteri i només s'acceptava bestiar entre els dos i els vuit anys, ja que a partir d'aquesta edat és difícil de saber el temps que té. Naturalment els animals que s'anaven fent vells i passaven dels vuit anys podien continuar dintre de la Mútua.

En ingressar, un pèrit o un veterinari taxava l'animal i li assignava un valor determinat, tenint en compte diverses circumstàncies: edat, alçada, possibles

⁽²⁰⁾ Unitat era el nom que rebia cada grup de bestiar assegurat que s'anava formant.

⁽²¹⁾ ARXIU HISTÒRIC DE LA CAIXA, 77.32

CAIXA DE PENSIONS PER A LA VELLESA I D'ESTALVIS
SECCIÓ GENERAL D'ESTALVI

OBRA AGRÍCOLA

CASA AGRÍCOLA DE SANTA COLOMA DE QUERALT
CARRETERA DE MONTBLANC, 19

**SERVEI D'ASSEGURANÇA MÚTUA
DEL BESTIAR DE TREBALL**

PÒLISSA N.º 820

AFILIAT _____

DOMICILI _____

EXEMPLARS ASSEGUATS _____

EFFECTE _____

Portada de la carpeta d'un expedient de la Mútua, quan dintre de "la Caixa" només existia la de Santa Coloma de Queralt.
 Arxiu de "la Caixa".

tares o defectes, etc... D'aquest valor, la Mútua n'assegurava el 80%, i el pagès es convertia en assegurador del 20% que quedava, perquè d'aquesta manera continuaria cuidant l'animal.

Cada bèstia era taxada amb tres valors diferents:

1.- **valor real**, el que tenia l'animal segons el pèrit.

2.- **valor a indemnitzar**, el 80% del valor anterior.

3.- **valor contributiu**, que normalment coincidia amb el valor real, però en els exemplars de valor extraordinari -valor que va arribar a oscil·lar entre les 3.000 i les 30.000 pessetes- se'ls aplicava un valor superior (valor contributiu) que tan sols servia per calcular el percentatge que havien de pagar en les derrames. Aquesta mesura s'instaurà perquè aquest tipus d'animals tan valuosos comportaven, en cas de sinistre, un risc econòmic superior per a tots els altres afiliats.

Si es tractava d'una euga de cria, es fixava també un valor contributiu equivalent al 125% del normal per tal d'assegurar el risc de mortalitat en el part.

Les obligacions pecuniàries dels afiliats van variar diverses vegades. Al principi -fins l'any 1941- es cobrava un 0'15% del valor assegurat per despeses d'administració, i a més s'havia de fer un dipòsit de garantia d'un 1% del valor real que es reintegrava en donar-se de baixa. Posteriorment no es van cobrar despeses d'administració però el dipòsit de garantia va augmentar al 2%. Les derrames es repartien al cap de l'any entre tots els afiliats.

La Comissió Assessora

El 19 de maig de 1929, encara en temps del Sindicat, es van nomenar vuit persones representants dels diversos pobles on hi havia mutualistes, per tal que formessin una mena de tribunal per resoldre els possibles conflictes que es poguessin presentar. Aquest és l'antecedent d'allò que després esdevingué la Comissió Assessora, que a la pràctica no començà a actuar fins la reforma de les bases reglamentàries de l'any 1946.

La Comissió era formada pels Delegats Comarcals, per afiliats «de reconeguda moralitat i competència», pel Veterinari i pel Delegat de «la Caixa» que actuava de secretari. Quan hi havia un conflicte d'interessos, normalment causat per sinistres imputables a l'amo de l'animal, la Comissió decidia si es

pagava o no la quantitat estipulada. El seu paper era vetllar pels interessos dels afiliats.

També era competència seva el nomenament dels pèrits i dels veterinaris, i podia proposar canvis en les bases reglamentàries de la Unitat si creia que les característiques de la comarca així ho requerien.

A la pràctica la Comissió Assessora tenia poder executiu, ja que gairebé totes les seves decisions eren ratificades per «la Caixa».

Els pèrits i els veterinaris

En temps del Sindicat, el Sr. Eduard Brufau era qui tenia la responsabilitat de fer les peritacions dels animals, responsabilitat que va continuar tenint quan la Mútua va passar a «la Caixa». Posteriorment, a partir de l'any 1942, el Sr. Enric Vallbona també va col.laborar activament en aquesta tasca, que va haver de deixar l'any 1953 perquè no tenia títol oficial, i un conveni signat entre «la Caixa» i el *Servicio Nacional de Seguros del Campo* així ho requeria. El veterinari Felip Gasol Permanyer va ser escollit per la Comissió Assessora l'any 1953 com a facultatiu. Posteriorment també exerciria com a tal el Sr. Eladio Sanmillán. Va existir un subgrup de la Mútua a Ciutadilla, del qual en tenia cura el Sr. Joan Pucurull.

El paper del veterinari era fonamental. Del seu prestigi, crèdit i honorabilitat depenia en bona part la bona marxa de la Mútua, no tan sols perquè havia de ser totalment imparcial en les valoracions, sinó perquè els seus consells podien ajudar a convèncer el pagès a afiliar-se, i en definitiva a engrandir la base mutualista.

Els delegats i les delegacions

La poca fluïdesa de les comunicacions va fer aconsellable de dividir territorialment la Mútua en delegacions comarcals. Paral.lelament es va crear la figura de delegat comarcal que tenia les següents missions:

- Representar la Mútua a la seva demarcació, difondre els seus avantatges i vigilar que es complís el reglament.
- Donar la seva conformitat als informes dels sinistres.
- Repartir avisos i correspondència.
- Participar en les revaloracions.

El nom dels delegats i de les delegacions que hi va haver són els següents:

Aguiló	Francesc Bergadà Jordana
Argençola	Pacià Bosch Martí
Bellprat	Rafael Domènech Puiggrós
Biure	Rosend Malet Almenara
Carbasí	Josep Gassó Casellas
Ciutadilla	Josep Pijuan Carulla
	Miquel Pijuan Trilla
	Ramon Pollina Torrelles
Civit	Emili Bosch Canela
Conesa	Magí Panadés Llobet
Estaràs	Joan Gené
Guialmons	Jaume Sendra Anglés
Guimerà	Baldomero Florensa Busquets
La Guàrdia	Isidre Albareda Balcells
Les Piles	Salvador Malet Bòria
Montargull	Salvador Garriga Sarret
Pallarols	Salvador Piqué Plassa
Pontils	Josep Armejach Gavalda
Rocafort de Queralt	Pere Tomàs Carnicé
Santa Perpètua	Antoni Clarassó Marimon
Sarral	Joan Tuset Solé
Savallà del Comtat	Jaume Comaposada Vila
Vallfogona de Riucorb	Isidre Gasol Roig
Vallverd de Queralt	Miquel Vidal Balcells

Abast territorial i grau d'implantació

L'any 1941 es va fer un estudi de les possibilitats que hi havia per ampliar la Mútua el màxim possible, i es va considerar la possibilitat d'agafar bestiar situat en un cercle d'entre 20 i 25 Kms. Concretament seria una línia imaginària que passaria per Igualada - La Llacuna - Querol - Sarral - Belltall - Cervera - La Manresana - Sant Martí de Sesgueioles.

Al mapa de la pàgina següent hi figuren tots els pobles i nuclis de població on hi va haver en algun moment bestiar assegurat. Si el mapa fos prou ampli també hi figurarien els noms d'El Bruc, Castellví de la Marca, Montblanc, El Pla de Santa Maria, Tarragona, Torrebonica i Vilanova i la Geltrú.

Tot i així, la majoria dels animals de la comarca no estaven assegurats a la Mútua. Hi havia diverses causes que contribuïen a aquest fet:

- Després de la guerra les circumstàncies econòmiques van impedir una renovació periòdica del bestiar. El pagès aprofitava al màxim l'animal, i això impedia que els més grans de vuit anys es poguessin assegurar. L'any 1946 més del 75% del bestiar sobrepassava aquesta edat.

- Els pagesos més rics, que normalment eren els qui tenien més animals i més bons, no estaven interessats en l'assegurança. El fet d'haver de pagar una prima més elevada d'allò que era normal -vegeu el que hem explicat en les bases de funcionament sobre els animals de valor extraordinari- feia que no l'asseguressin. La mula més cara que va assegurar la Mútua en tota la seva història va costar 37.000 pessetes l'any 1947. En canvi, a la fira de Verdú del mateix any, una bona mula valia entre 40.000 i 50.000 pessetes.

A continuació podeu comparar el nombre d'animals assegurats a la Mútua amb els que hi havia a cada poble, segons dades del dia 1 de gener de 1950.

MUNICIPI O POBLE	CAPS TOTALS	CAPS ASSEGURATS
Santa Coloma de Queralt	240	54
Aguiló	40	21
La Pobla de Carivenys	10	6
Les Roques	10	0
Les Piles	40	22
Biure	15	6
Guialmons	15	4
Sant Gallard	10	3
Santa Perpètua de Gaià	5	1
Pontils	15	4
Vallespinosa	25	7
Viladepedius	10	2
Montalegre	5	3
Valldeperes	10	5
Sant Magí de la Brufaganya	5	0
Bellprat	60	15
Savallà del Comtat	40	7

Segura	25	5
Montbríó de la Marca	30	8
Vallverd de Queralt	25	14
Rocafort de Queralt	80	7
Sarrai	100	4
Conesa	100	7
Vallfogona de Riucorb	45	17
La Llacuna	100	2
Santa Maria de Miralles	30	4
Bellmunt de Segarra	30	9
Argençola	20	5
Contrast	5	4
Clariana	25	0
Porquerisses	10	0
Carbasí	25	2
Els Plans de Ferran	10	4
La Goda	2	1
Llorac	15	0
Albió	25	2
Rauric	15	2
La Cirera	10	0
Montargull	5	0
Talavera	70	11
Civit	25	16
Pavia	50	6
Montmaneu	70	2
La Guàrdia de Cervera	50	5
Vilagrasseta	25	2
L'Ametlla de Segarra	30	2
Montoliu	20	2
Cabestany	15	5
Guimerà	60	3
Ciutadilla	50	7
TOTALS	1752	318

El nombre de caps totals és una estimació que es fa des de l'administració del Servei, no són pas quantitats exactes i comprovades; tot i així segur que són bastant fiables.

La retaxa. Els factors més valorats en un animal

Cada any s'havia de revalorar el preu de l'animal, ocasió que era popularment coneguda com a «retassa».

Com que l'abast territorial de la Mútua era considerable, es va creure oportú que la revaloració es fes, a més de Santa Coloma, a Rocafort i a Vallfogona, per tal d'evitar desplaçaments massa llargs. Al principi es feia els mesos de novembre i desembre, si bé posteriorment es va fer el mes d'abril per evitar els rigorosos mesos d'hivern. El dia de la retaxa s'aprofitava per fer la reunió anual d'afiliats on es donava compte de la marxa general de la Unitat, de les derrames a pagar i d'altres qüestions similars.

El pagès havia de presentar l'animal, i aquest era revisat pel pèrit o veterinari, que en fixava el valor que seria vigent per a tot l'any següent. Aquest valor servia, no tan sols per saber el preu que la Mútua assegurava, sinó també per saber-ne el valor contributiu.

Els animals més apreciats eren els híbrids, preferint la mula sobre el matxo, que valia entre un 10 i un 15 per cent menys. Després venien els cavalls i les eugues i finalment els ases.

L'edat era el factor més valorat. La mula estava en plenes facultats entre els 3 i els 7 o 8 anys. A partir d'aquí cada any tenia normalment una depreciació entre el 5 i el 7 per cent, fins als 20 o 21 anys, límit normal de vida útil. El cavall, en canvi, només arribava als 17 o 18 anys.

L'alçada i constitució física eren altres factors a tenir en compte. El bestiar més apreciat era: les mules que medien més de 1'50 metres, amb grans masses musculars i formes arrodonides, de coll fort i amples de pit, normalment d'origen francès o català; els cavalls bretons, i en general el bestiar procedent de França, Catalunya, Aragó i part de Navarra.

En Josep Mulet i Cortadellas ens fa una descripció exacta de les qualitats que eren més apreciades en una mula per a un pagès segarrenc. Descriu una escena imaginària en una fira:

«El visitant, després de molt mirar i remirar, dona de sobte una reüllada a una mula que li fa peça; és del «Peitó», mula de patxoca, gran, quasi de cana, ampla i fina de baixos. El tractant, que està a l'aguait, immediatament ordena a un mosso que la desfermi, i el desconfiat aspirant a comprador comença la seva tasca.

Inicia el ritual del reconeixement per la boca. No és bífia. Les dents li diuen l'edat que té. És una terçona. Seguidament se li mira els ulls, no fos cas que fos bòrnia o cega, però reacciona normalment i això prova que no té defectes a la vista. Tot seguit observa meticulosament si està neta de malures a la pell; res no li veu, només que va vestida d'un pèl sedós i fi. Ara, amb la mà l'amoixa suaument per les parts més sensibles del seu cos. És mansa, s'ha deixat abraguerar sense fer cap gest estrany o sospitos i, per acabar, li aixeca una pota tan fàcilment que no hi ha dubte que serà dòcil per ferrar, al mateix temps veient-li el casc sà, sap amb certesa que no pateix de formigor.

Satisfet pels resultats de l'examen anterior, prossegueix amb les altres proves de rigor.

La següent és fer-la córrer. Diligentment un mosso l'agafa pel ramal, i al primer espetec de les xurriaques, la mula arrenca decidida i segura davant del possible comprador rodejat de curiosos i badocs. Tots comproven que no coixeja ni ranqueja. «Bona mula!» comenten en veu alta i quina tropa que fa! Cofoi i orgullós el rambler, espera la prova final tot dient: «Que preparin els guarniments i enganxeu-la al carro». Dit i fet. El presumpte comprador es fa càrrec de la màquina d'estrényer i ordena, cridant amb veu sonora: «Arri, castanya!». La mula, obeïnt ràpidament l'emprèn amb delit costa amunt com si s'endugués una palla. Un cop vista l'arrencada, ara, el carreter -amb picardia- va estrenyent la màquina a poc a poc fins que les rodes quedin clavades. Malgrat això, furiosament encara arrossega el carro i només la detura el crit imperiós del qui la mena: «Xooo!».⁽²²⁾

Els sinistres

Quan un animal moria per accident o malaltia, o bé es quedava invàlid, l'afiliat podia demanar que se l'indemnitzés pel valor reconegut a la pòlissa, sempre i quan la causa d'aquestes circumstàncies no li fos imputable.

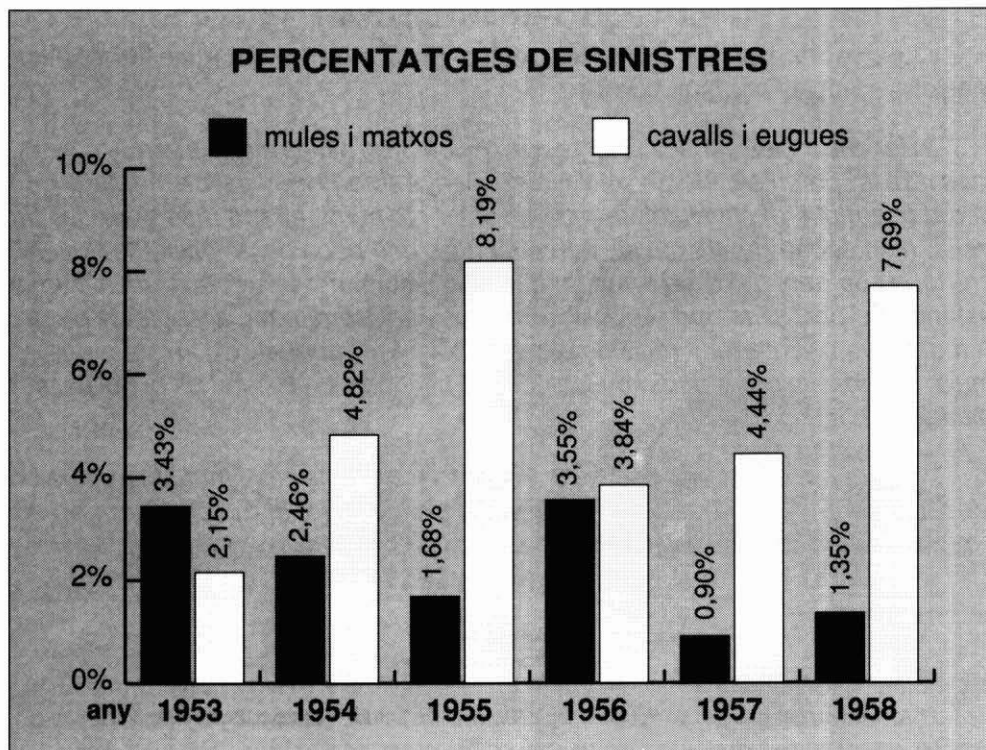
⁽²²⁾ J. MULET I CORTADELLAS, «Els ramblers de Santa Coloma», A XVII Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos, Santa Coloma de Queralt, 1979, pàg. 54-55.

Les causes que provocaven més sinistres eren les malalties en l'aparell digestiu, seguit per les de l'aparell respiratori, aparell circulatori...

L'import a pagar es treia del fons de garantia que cada Unitat tenia, i que es nodria del percentatge que havia de deixar en dipòsit cada afiliat en el moment en què assegurava el bestiar.

Per calcular la derrama que cada pagès havia de pagar al cap de l'any, se sumava el valor de tots els sinistres, import que era dividit del valor contributiu de tots els animals de la Mútua; el resultat era el percentatge que cada afiliat havia de pagar, calculat sobre el valor contributiu de l'animal de la seva propietat.

La mortalitat era més gran en els cavalls que en les mules. Vegeu al gràfic núm. 2 com el percentatge de sinistres durant un any entre les mules és gairebé sempre inferior, i molt més estable que entre els cavalls.

GRÀFIC NÚM. 2.
Font: Elaboració pròpia.

L'evolució dels preus

El preu d'una mula, des de sempre, ha estat extraordinàriament elevat. Vegeu-ne alguns exemples:

A Santa Coloma de Queralt, al segle XIII, una mula valia de 100 a 200 sous, i un esclau sarraí, de 200 a 220 sous.⁽²³⁾

A Poblet, l'any 1443 els frares van comprar una mula molt bona per 363 sous, equivalent al preu que tenien 55 ovelles o 14 porcs grossos. Una mula normal valia 220 sous, una euga 120, un ruc amb «arreu» 40 i una somera 60 sous.⁽²⁴⁾

A la Plana de Vic, l'any 1636, el pagès Joan Guàrdia compra una mula per 33 ducats, i un matxo per 27 ducats. El mateix pagès lloga un mosso a raó d'un ducat cada mes.⁽²⁵⁾

Les raons per les quals les mules eren més apreciades les explica magistralment la Dra. Núria Sales:

Per què mules, híbrids estèrils que es compren a fons mort, més que cavalls, més ràpids i potents?. Menys intel·ligent, menys soferit i més car de mantenir que el ruc o la mula, el cavall tolera pitjor la calor i la seca, atrapa més malalties; la mula, més sòbria que el cavall, sobreviu amb ben poca cosa -fulles de figuera, branques de freixe, palla d'arròs, el que sigui- però, assedegada, refusa l'aigua estancada i patògena que el cavall, amb menys discerniment, accepta de beure. A muntanya o en terreny rocallós el cavall perd fàcilment el peu i els estreps; la mula, és raríssim que caigui, i passa gairebé per qualsevol coster on pugui passar també un home a peu...

Per què mules, més que rucs, bèsties també soferites i muntanyenques?. Més lent i menys potent que la mula, menys car també, el ruc comú era en els nostres països la mula del pobre...

⁽²³⁾ N. SALES, *ob. cit.*, pàg. 33.

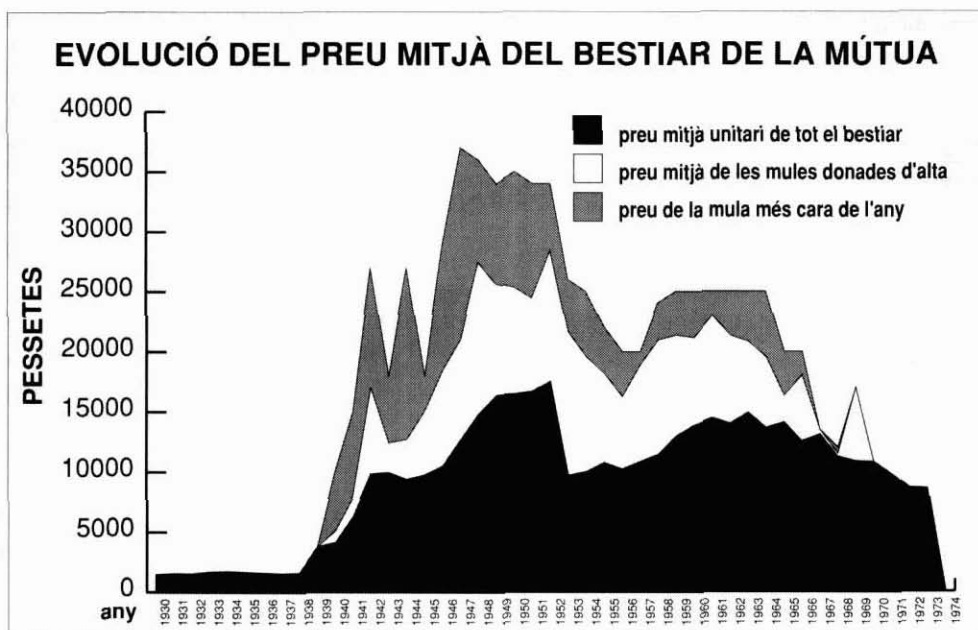
⁽²⁴⁾ A. ALTISENT, *Les granges de Poblet al segle XV*, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 1972, pàg. 67.

⁽²⁵⁾ A. PLADEVALL I FONT / A. SIMON I TARRÉS, *Guerra i vida pagesa a la Catalunya del segle XVII, segons un «Diari» de Joan Guàrdia, pagès de l'Esquirol, i altres testimonis d'Osona*, Curial Edicions Catalanes, Barcelona, 1986, pàg. 35 i ss.

La propietat d'una mula podia definir un pagès com a mitjà, la de dues, com a benestant, la de tres o quatre la de propietari principal...⁽²⁶⁾

Abans de 1914 una mula costava entre 400 i 1.200 pessetes, però a partir d'aquesta data fins al 1936 el preu va anar pujant i va oscil·lar entre les 1.500 i les 3.000 pessetes. Aquest augment és degut a diverses raons: d'una banda les nacions beligerants en la primera guerra mundial tenien gran necessitat d'aquest tipus de bestiar, de l'altra s'anava substituint en molts indrets el bestiar boví pel mular i, finalment, una altra raó va ser l'increment del poder adquisitiu dels pagesos del qual parlàvem en la primera part d'aquest treball.⁽²⁷⁾

Si ara analitzem el gràfic núm. 3 podrem veure l'evolució del preu del bestiar, amb tot detall, des de l'any 1930 fins al 1974.

GRÀFIC NÚM. 3.
Font: Elaboració pròpia.

⁽²⁶⁾ N. SALES, *ob. cit.* pàg. 19 i ss.

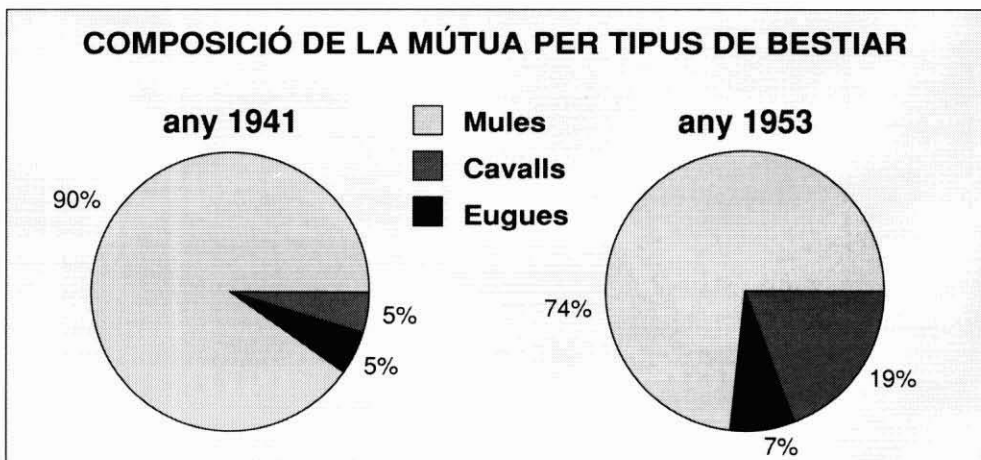
⁽²⁷⁾ A. MARTÍ I MORERA, «El ganado equino. Estado actual y perspectivas de su explotación». A *Boletín Agro-pecuario* de l'Obra Social Agrícola de la Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvis, Juliol-Setembre de 1957, pàg. 79 i ss. És un interessantíssim article sobre el tema, d'aquell que fou veterinari de Calaf durant molt de temps.

En el gràfic hi ha tres variables; la primera, la línia inferior, descriu el preu mitjà de tot el bestiar assegurat, incloent mules, matxos, cavalls, eugues i algun ase. La segona expressa el preu mitjà que durant cada any van tenir només les mules que es van donar d'alta a la Mútua i que correspon al preu d'una mula relativament jove: entre 6 i 7 anys. Finalment, la línia més alta representa el preu de la mula més cara que va entrar aquell any, i que correspon generalment a una bona mula de tres anys.

Els preus van ser molt estables des de l'any 1930 fins a l'inici de la guerra civil: una mula que tingués entre 7 i 8 anys valia unes 1.500 pessetes.

A partir d'aquí comença una puja de preus desmesurada, especialment en les mules de dos o tres anys, a causa de les destrosses de la guerra i la subsegüent escassetat de bestiar, unit tot això al fet que sempre hi va haver, a resultes de l'estraperlo, qui va poder pagar uns preus clarament exagerats. Del 1939 al 1950 els preus es multipliquen per cinc.

Tot això va fer que els pagesos, fins als anys 1952-1953 optessin cada vegada més per la compra de cavalls i eugues, ostensiblement més barats, si bé amb unes prestacions també inferiors a les de les mules⁽²⁸⁾.

GRÀFIC NÚM. 4.
Font: Elaboració pròpia.

⁽²⁸⁾ L'any 1948 una mula de 4 anys es peritava entre 30.000 i 35.000 pessetes, mentre que la taxació del cavall de la mateixa edat oscil.lava entre 23.000 i 25.000 pessetes.

El gràfic núm. 4 ens il·lustra molt bé sobre aquest tema. Si l'any 1941 les mules eren el 90% del bestiar assegurat, dotze anys mes tard aquest percentatge baixaria fins al 74%. En canvi els cavalls passarien del 5% al 19%, i les eugues del 5% al 7%.

Cal dir que el Govern va voler limitar aquesta alça dels preus a través de dues mesures: l'any 1941 va dictar una ordre que prohibia taxar les mules pel damunt de les 10.000 pessetes -ordre que a la pràctica, almenys dintre de la Mútua, no va tenir cap efecte-, i posteriorment va afavorir la importació d'eugues procedents d'Holanda i d'Irlanda.

Els cavalls van arribar a ser tan nombrosos que, entre els anys 1953 i 1965, la Mútua es va dividir en dues seccions: la del bestiar cavallar i la del mular,⁽²⁹⁾ que actuaven independentment en el càlcul de les derrames pels sinistres.

La mecanització del camp. La fi de la Mútua

L'any 1950 els preus arriben al seu nivell màxim. A partir del 1952 el mercat entra en una greu i sobtada crisi que provocarà la ràpida desaparició d'aquesta classe de bestiar a les explotacions agràries com a eina de treball.

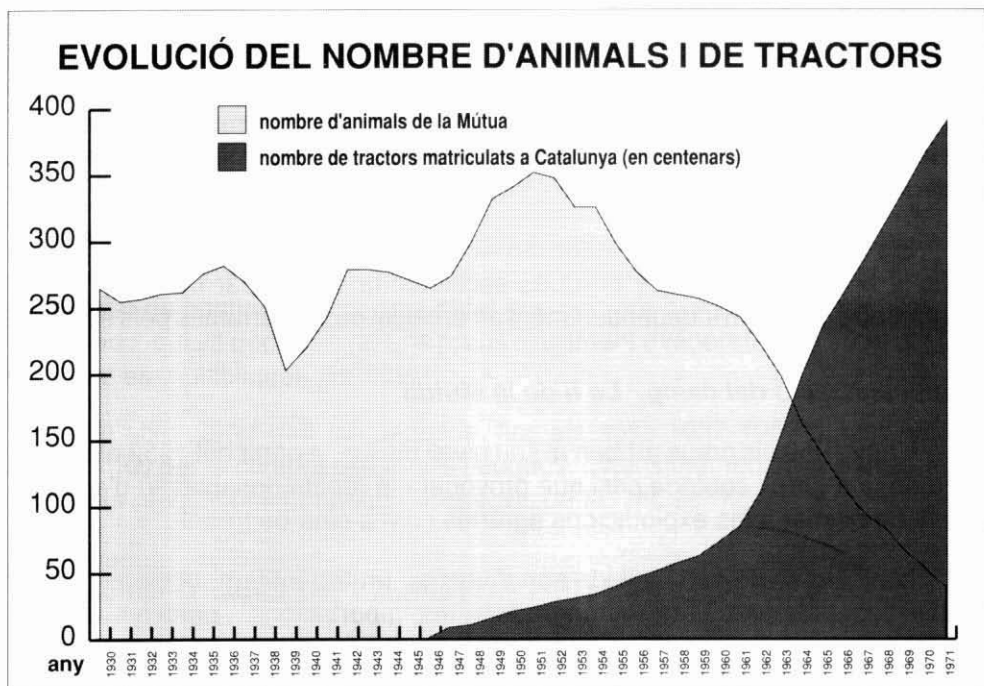
Les causes de la davallada són diverses: un fort increment de la cria del bestiar degut als preus tan remuneradors, les importacions... però per damunt de totes, la intensa mecanització del camp, especialment a partir del Pla d'Estabilització de 1959.

Al gràfic núm. 5 hi podem veure, d'una banda, l'evolució del nombre d'animals que va tenir la Mútua des de l'any 1930 fins a la seva desaparició; s'hi veu clarament la incidència de la guerra i la posterior remuntada dels anys 50, amb la fortíssima davallada posterior. De l'altra, s'hi pot veure l'evolució de la compra de tractors que té un creixement espectacular entre els anys 1960 i 1965 quan gairebé la meitat de pagesos van comprar el primer tractor.

Un exemple prou clarificador de la transformació radical i rapidíssima que va experimentar l'agricultura, és el fet que la fira de Salàs de Pallars, segurament la més important de tot Catalunya, que va tenir milers d'animals fins i tot els anys

⁽²⁹⁾ Quan es va dividir la Mútua en dues parts hi havia 256 mules al grup mular, i 92 animals entre cavalls i eugues al grup cavallar.

1961 i 1962, va desaparèixer l'any 1964 per manca de bestiar. L'exportació de 10.000 mules i matxos d'Espanya cap a l'Índia entre els anys 1961 i 1963 va ser la culminació d'un procés irreversible.⁽³⁰⁾

GRÀFIC NÚM. 5.

Font: BENELBAS I TAPIERO, L, *Economia agrària de Catalunya. Anàlisi del canvi a l'agricultura catalana, 1960-1975*, Ketres editora, Barcelona, 1981, pàg. 141, i elaboració pròpia.

La Mútua durant aquests anys també minva progressivament en la seva activitat; moltes mules es venen, els animals que es moren no es renoven i funciona cada vegada més per inèrcia, fins al dia 18 de març de 1974 en què els cinc últims amos de mules assegurades, els Srs. Ramon Palau Puiggener de Les Piles, Esteve Piqué Alemany de Bellmunt de Segarra, Joan Rubió Claramunt de Santa Maria de Miralles, Francesc Rosinés Llobet de Santa Coloma, i Ramon Berga Lacueva signen una acta on es dona per acabat el Servei de la Mútua.

⁽³⁰⁾ R. BOIXAREU I ARENY, *Les últimes mules*, Quaderns de l'Institut d'Estudis llerdencs núm. 3, Lleida, 1985.

Si bé les fires de Santa Coloma de Queralt no tenien la importància de la de Verdú o bé la de Salàs, no eren pas de les més petites. A la fotografia es veu el firal al raval de Santa Coloma o raval dels gitanos; les cases que s'hi veuen són les situades entre els actuals nùms. 11 i 23. Fixeu-vos en la forma de vestir: hi ha bastants homes amb gorra musca i amb brusa de ramader. Malauradament desconeixem la data i l'autor, si bé la podem situar cap a primers de segle.

Arxiu fotogràfic municipal d'Igualada.